

KİTABIN MÜELLİFİNİN BİYOGRAFİSİ¹

Büyük âlim, imam, muhaddis, fakih, dönemin en saygın Hanbelî âlimi olan el-Hallâl'ın tam adı Ebûbekir Ahmed b. Muhammed b. Harun b. Yezid el-Bağdadî el-Hallâl'dır.² Hicri 234 veya 235 yılında doğmuştur. İmam Ahmed'i görmüş olma ihtimali bulunmaktadır. Ancak fıkıh tahsilini İmam Ahmed'in talebelerinden yapmıştır. Ahmed b. Hanbel'in en yakın talebesi olan Ebûbekir el-Merrûzî'ye [ö. 275/888] talebelik yapmıştır.

Kendisi, Hasan b. Arefe, Sa'dân b. Nasr, Yahya b. Ebû Tâlib, Harb b. İsmail el-Kirmânî, Yakub b. Süfyân el-Fesevî -Fâris bölgesinde onunla görüşmüştür- Ahmed b. Mülâ'ib, Abbas b. Muhammed ed-Dûrî, Ebû Davud es-Sicistanî, Ali b. Sehl b. Muğire el-Bezzâz, Ahmed b. Mansûr er-Ramâdî, Ebû Yahya Zekeriyya b. Yahya en-Nâkıd, Ebû Cafer Muhammed b. Ubeydullah b. el-Münâdî, Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, Hasan b. Sevâb el-Muharrimî, Ebû'l-Hasan el-Meymunî, İbrahim b. İshak el-Harbî, Muhammed b. Avf et-Tâî, İshak b. Seyyâr en-Nasîbî, Ebûbekir es-Sâğânî ve birçok kişiden hadis işitmiştir.

Ahmed b. Hanbel'in mezhep görüşlerini ve fetvalarını elde etmek amacıyla Fâris, Şam, el-Cezîre³ bölgelerine ilim yolculukları yapmıştır. Büyük küçük demeden herkesten bu hususta işittiği ilimleri yazmıştır. Kendi talebelerinden bile ri-

¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XIV, 197-8. Küçük tasarrufla bulunularak nakledilmiştir.

² Hallâl, sirke imal eden veya satan kişiye denir.

³ el-Cezîre, günümüzde Kürtlerin çoğunlukta olduğu Kuzey Mezopotamya'yı kapsayan bölgenin adıdır. Urfa, Rakka, Deyrizzor, Haseke, Mardin, Diyarbakır, Şırnak, Sincar, Musul şehirlerini kapsar [çevirenin notu].

vayette bulunmuştur. Daha sonra ahberanâ ve haddesenâ üslubuyla Ahmed b. Hanbel'in sözlerinden oluşan yirmi ciltlik *el-Cam'î fi'l-fıkh* adlı eseri, üç ciltlik *es-Sünne ve el-fazu Ahmed ve'd-delîlu alâ zâlike mine'l-ehâdis* adlı kitabı ve üç ciltten oluşan Ahmed b. Hanbel'e ait *el-İlel* kitabını telif etmiştir. Bu eserler de onun ilminin enginliğine delil teşkil etmektedir. O, fetva ve görüşlerini araştırıp kitap olarak bir araya getirinceye kadar hicri dördüncü asrın başlarında Ahmed b. Hanbel'in mezhebi tanınmıyordu bile. Allah kendisine rahmet etsin.

Ebûbekir b. Şehriyâr şöyle demiştir: “Hepimiz Ebûbekir el-Hallâl'a borçluyuz. Ondan önce hiç kimse İmam Ahmed'in fetvalarını ve mezhebi görüşlerini bir araya getirmemiştir.”

Ondan İmam Ebûbekir Abdülaziz b. Cafer Gulâmu'l-Hallâl⁴, Ebû'l-Hüseyn Muhammed b. Muzaffer ve başkaları hadis nakletmişlerdir. Hatib el-Bağdadî [ö. 463/1071] *Târîhu Bağdâd* adlı eserinde şöyle demiştir: “Hallâl, Ahmed b. Hanbel'in ilmi mirasını toplamış, bu uğurda yolculuklar yapmış, eserler telif etmiştir. Ahmed b. Hanbel'in mezhebine mensup hiçbir alim onun yaptığını yapmamıştır. Ebû Ya'la b. el-Ferra bana şöyle dedi: “Ebû Bekir el-Hallâl, Ebûbekir el-Merrûzî'nin yanına Ahmed b. Hanbel'in ayak ucuna defnedilmiştir.”

Ben de derim ki: “Hicrî 311 yılının Rebûlevvel ayında 77 yaşında vefat etmiştir. 80 küsur yaşında olduğu da söylenmiştir. Allah ona rahmet etsin.”

Kitabı Nakleden Altı Ravinin Biyografisi

1. Gulâmu'l-Hallâl

Bu kitabı el-Hallâl'dan nakleden talebesidir. Dönemin en saygın Hanbeli alimi idi. Tam adı Ebûbekir Abdülaziz b. Cafer b. Ahmed b. Yezdâd b. Marûf el-Bağdâdî'dir. Hicrî 285 yılında doğmuştur. Çocukluğunda Muhammed

⁴ Hallâl'in yanından hiç ayrılmadığı için ona “Gulâmu'l-Hallâl” yani “Hallâl'in hâdimi” lakabı verilmiştir.

b. Osman b. Ebû Şeybe, Musa b. Harun, Fazl b. Hübâb el-Cumahî, Cafer el-Firyâbî, fakih Hüseyin b. Abdullah el-Hırakî ve başkalarından hadis işitmiştir. Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah'tan hadis işitmemiştir.

Zehebî şöyle demiştir: “Çok büyük bir alimdi. Adeta bir ilim deryasıydı. Fıkıhta derin bilgi sahibiydi. Nakil konusunda itimad edilir, güvenilir bir alim olmasına rağmen [adını anmayacağım] bir alimin nefretinden dolayı ona yönelttiği çirkin ithamlar bir yana eş-Şafi adlı kitabına bakan onun ilmî konumunu anlar.

Ebû Ya'la onun insanlar ve devlet ricali nezdinde çok saygın, Ahmed b. Hanbel'in mezhebine dair derin bilgi sahibi olduğunu belirtmiştir. Zehebî şöyle demiştir: “Ahmed b. Hanbel'in öğrencilerinden sonra el-Hallâl gibisi, el-Hallâl'dan sonra da -Ebû'l Kassım el-Hırakî hariç- Abdulaziz [Gulâmu'l-Hallâl] gibisi gelmemiştir.”

İbn Ebû Ya'lâ da şöyle demiştir: “363 yılının Şevvâl ayında vefat etmiştir. Allah ona rahmet eylesin, onu arındırsın ve mübarek kılsın.”⁵

2. Ebû'l-Kâsım b. es-Sâcî

Kitabı el-Hallâl'dan rivayet etmiş, en yakın talebesidir. Tam adı İbrahim b. Muhammed b. Cafer es-Sâcî'dir. İsmail es-Saffâr, Ali b. Muhammed el-Mısrî, Ebû Amr b. es-Semmâk ve başkalarından hadis işitmiştir.

Ondan da Ebû'l-Kâsım el-Ezecî rivayette bulunmuş, ona övgüde bulunmuştur. *el-Beyân alâ men hâlefe'l-Kur'ân ve mâ câe fihî min sıfâti'r-Rahmân* adlı eseri bulunmaktadır. 379 yılının Cemâziyelevvel ayında vefat etmiştir. Bağdat'ta Cânib-i şârkî bölgesindeki Abdulaziz mezarlığına defnedilmiştir.⁶

⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, XVI, 143-4; İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtu'l-Hanâbile*, II, 119-27. “Kaddesellahu sirrehu” ibaresi, Allah onu temizlesin, arındırsın ve mübarek kılsın, anlamındadır.

⁶ İbn Ebû Ya'lâ, *Tabakâtu'l-Hanâbile*, II, 139-40.